ПЕРЕКЛАДИ

УДК 165.724

Nietzsche F. Fatum und Geschichte. – April 1862. Gedanken. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.thenietzsche-channel.com/works-unpub/youth/1862-fahg.htm / пер. З нім. В. В. Мудракова

Переднє слово

Науковій спільноті пропонується переклад тексту есе "Fatum und Geschichte" (Доля та історія) (1862) із раннього періоду творчості Ф. Ніцше. Виконана робота мотивувалася *недостатністю* [1] наукових розвідок щодо філософії Ф. Ніцше в Україні. Крім того, ця робота скерована на утвердження думки про однорідність, а не три-етапність "філософського молоту" філософа. Зрештою, "імпульси та ідеї його зрілої філософії виникли в юнацьких творах (Jugendschriften, 1858–1868), коли він був ще хлопчаком" [2], – стверджує К. Ясперс. Міркування про однорідність філософської еволюції мислителя має на меті вказати на основне завдання філософії Ф. Ніцше – спорудити стратегію ментальних трансформацій, а також засвідчити *генеалогічність мислення* великого німецького філософа. Це особливо важливо й для відстежування шляхів формування його філософії релігії, адже в цей період у Ф. Ніцше, попри релігійну скерованість виховання та навчання у Пфорті, зріє криза його віросповідних принципів і переконань. Це добре ілюструє лист друзям самого Ф. Ніцше (від 27 квітня 1862 року), де у кінці він цитує навіть Л. Фойєрбаха: "в основних постулатах християнського вчення говориться лише про істини людського

[1] Сучасна українська рецепція Ф. Ніцше перебуває на стадії утвердження стартових пошуків і спроб ідентифікації себе як *філософської нації*. Про це свідчать поодинокі дослідження, що присвячені проблематиці нігілізму, смислу життя, суб'єкту та розвитку "Я". Деякі з них ретрансльовано із західних, інші ре-інтерпретовано із російських студій. Проте, проблемний характер залишиться явним, якщо ми лише нарікатимемо. Понад те, вони є орієнтиром для сучасників і першопоштовхом для подальших розвідок прийдешніх поколінь. Корінь гостроти питання досить вдало визначає сучасний український ніцшезнавець, представник київської філософської школи Т. Лютий: "витоки проблеми … лежать передовсім у тексто-логічно-перекладацькій площині" [див.: Лютий Т. В. Українське ніцшеанство / Т. В. Лютий // Наукові записки. – Том 115. Філософія та релігієзнавство / Національний університет "Києво-Могилянська академія". – К. : [ВПЦ НаУКМА], 2011. – С. 60–66.]

[2] Ясперс К. Ницше. Введение в понимание его философствования / К. Ясперс. – СПб.: Владимир Даль, 2003. – С. 121.

серця. Це символи, оскільки вище завжди слугує лише символом іще більш високого. "Віруючі блаженці" – ніщо інше як стара істина про те, що лише серце, а не знання, здатне зробити щасливим. Те, що Бог став людиною, вказує лише на те, що людина мусить не в нескінченому шукати своє блаженство, а творити свої небеса на землі; мрія про потойбічний світ завела людину в оману щодо земного життя. Ця мрія була плодом дитячої фантазії людства. …Через *такі (**курсив В. М.**)* важкі сумніви і боротьбу людство мужніє: воно визнає в собі "начало, концентрацію, завершення релігії" [3]. Згодом свою позицію він й обґрунтовує у науково-публіцистичному есе – юнак пише філософський етюд "Fatum und Geschichte", де в контексті критики історицизму наголошується на всій проблемності засад християнського віровчення – існування Бога, безсмертя, авторитету Біблії, богонатхненності тощо. Варто зазначити, що в праці "Fatum und Geschichte" вбачаються не лише мотиви сумніву щодо авторитетності та значущості релігійних постулатів, а й інші конструкції культурокритичних та релігієборчих настроїв. "Звичка, прагнення до більш піднесеного, розрив із навколишньою дійсністю, заперечення всіх існуючих форм громадськості, підозра – а чи не було людство протягом ось уже як двох тисяч років жертвою міражу, нарешті – відчуття власної самовпевненості й божевільної зухвалості – всі ці переживання всередині нас ведуть безперервну, з перемінним успіхом боротьбу, допоки важкі випробування, печальні події не повернуть наше серце до старої дитячої віри" [4] – цитує філософа А. Ліхтенберже. Якщо Ф. Ніцше і вважав себе християнином у той період, то його християнство має суто символічний характер.

Отож, пропонований переклад повинен орієнтувати на цілісний розгляд творчого доробку Ф. Ніцше: від юнацьких есе до зрілих трактатів; вказувати на багатоманітність та строкатість його філософських пошуків як спроб внести зміни, відтак, покращити життя; висвітлити його філософсько-релігійний вектор як багатовекторну, утім, цілісну ідейно-світоглядну стратегію.

Твір-есе, на українську мову перекладається вперше (російський переклад теж відсутній).

[3] Ницше Ф. Письма / сост., пер. с нем. И.А. Эбаноидзе. – М.: Культурная революция, 2007. – С. 23.

[4] Лихтенберже А. Философия Ницше / Анри Лихтенберже, – СПб. : Изд-во О. Н. Поповой, 1901. – С. 20–21.

Доля та історія [5]

Квітень 1862

Роздуми

Великодні канікули 1862. Ф. В. Ніцше

Якщо можна було б подивитися на християнство вільно, неупереджено, то могли б з'явитися цікаві думки, які суперечили б загальноприйнятим поглядам. Проте, уже з перших днів життя через усталені забобони та звичаї ми з дитинства сковані впливом природного розвитку нашого духу, який формує наш темперамент, і тому часто сприймаємо свою вільну позицію як злочин, тільки щоб не відокремитися від позапартійної релігійності та християнства, що укорінювалися протягом довгого часу. Розвиток такої думки потребує чимало зусиль та часу, адже за один тиждень неможливо це осилити, цьому потрібно присвятити усе життя.

Як можна насмілитись повністю нівелювати авторитет другого тисячоліття, знищити гарантії людини, яка вважається духовно багатою, через погляди та думки молодого покоління, яке своїми фантазіями та "нечистими" ідеями кидає виклик багаторічній праці та благословенням, глибоко закріпленим в історії людства?

Це взагалі можна розцінювати як абсолютно безцеремонне втручання у вирішення філософських проблем, через які тисячоліттями точилося чимало суперечок, виникали різні протиріччя та думки. Як можна відкинути чи заперечити погляди, які, на думку віруючих, роблять з істоти справжню людину? Як можна поєднати природознавство з філософією не розуміючи їхнього значення, не осягнувши та не прийнявши їхнього впливу на людину? І нарешті, як можна створити систему чисел із природознавства та історії, якщо єдність історії світу та найпринциповіших підґрунть ще не повністю проявили свій дух?

Вийти з моря сумнівів без компасу та провідника буде цілковитою дурістю та понесе значні руйнування у цій безкінечній війні – більшість буде взято штурмом, і лише деякі відкриють нові країни.

З неосяжного океану нових думок чимало хочуть повернутися на землю: як часто до мене підкрадається туга за історією та природознавством у цих безплідних спекуляціях.

---

[5] З оригіналом тексту можна ознайомитись:
Fatum und Geschichte. April 1862. Gedanken. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.thenietzschechannel.com/works-unpub/youth/1862-fahg.htm
Fatum und Geschichte // Ausgewählte Texte aus den Jugendschriften – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.f-nietzsche.de

Історія та природознавство – це велика спадщина нашої минувшини. І саме вісники майбутнього є міцним фундаментом, на якому можна буде побудувати цілий ряд спекуляцій.

Проте, важко уявити довговічну філософію як процес побудови вавилонської вежі, адже увірватися в небо є метою багатьох, а багатство неба на землі звучатиме так само.

Безліч різних поглядів та думок у народі призводять до безкінечної плутанини, а перед тим, як більшість зрозуміє, що все християнство засноване не на припущеннях про існування Бога, про безсмертність авторитету Біблії, відбудеться чимало потрясінь та переворотів у свідомості, адже підбурення та провокації завжди викликають чималі проблеми. Я намагався все заперечити, адже зруйнувати легко, а побудувати – зовсім непросто, хоча насправді і зруйнувати – зовсім не так легко, як здається на перший погляд. Через вплив, який ми відчуваємо з самого дитинства: вплив батьків, вплив виховання, маємо усталену впевненість у своїх інтересах, яка глибоко укорінилася сталими забобонами, традиціями, які дуже важко викорінити тільки роздумами чи сліпими бажаннями. Сила звички, необхідність у вищому, руйнування існуючих стереотипів, постійні сумніви та розпад усіх форм суспільства вводять людину у своєрідну оману, яка розвиває відчуття власної пихатості та відважності. Це все призводить до потужної боротьби, аж поки болісний досвід та сумні події не приведуть знову до дитячих думок. Однак, простеживши цей вплив, можна дійти висновку, що кожен повинен зробити свій внесок в історію культури. Це ніщо інше, як результат припущення, яке не завжди можна назвати знанням, а лише думкою, яка іноді сама по собі або пробуджує, або пригнічує моральні почуття.

Так само як звичаї, традиції є результатом часу, народних діянь, духовного спрямування, так і мораль є результатом загального розвитку людства. Вона є узагальненням усіх правд нашого світу, адже в безкінечному світі мораль є результатом спрямування нашого внутрішнього духу, і, цілком можливо, що в результаті правди окремих світів розвиватиметься універсальна правда.

Ми не можемо достеменно стверджувати, становить людство собою певний етап або період чогось всеохоплюючого чи воно є довільним явищем Бога? Чи, бува, людина не виросла з насінини (*Steines*) якоїсь рослини або тварини? Чи вистачило б їй зараз досконалості, і чи полягала б у цьому її історія? Чи є кінець цьому вічному генезису? Що стане рушійною силою для величезного часового механізму? Це і є тим годинниковим механізмом, який ми називаємо історією, а циферблат – це різнотипні події в цій історії. Година за годиною стрілочка

рухається далі, щоб після дванадцятої розпочати свій хід знову – розпочинається новий період світу.

Чи можна використати іманентну людяність як рушійну силу? Чи всім керують вищі міркування і плани? Людина – це засіб чи ціль? Для нас – це мета, для нас це переміна, для нас існують епохи та періоди. Як ми можемо побачити чи простежити мету вищої форми? Ми бачимо лише, як з тих самих джерел – людського, під дією зовнішніх факторів утворюються ідеї; як життя і особистість перемагають; відбувається становлення суспільного здобутку, совісті, почуття обов'язку; як вічний двигун продукування (*Produktionstrieb*) по-новому перетворює матерію, як організовує життя, керує історією; як приймають бій один від одного і як із цього синтезу з'являється нова форма; боротьба приливу та відливу постійно змінювалася, проте вони належали вічному океану.

Все, що нас оточує, рухається по колу, які постійно стають ширшими, і людина є центральним колом. Якщо вона хоче виміряти розмір зовнішнього, то мусить абстрагуватися від кіл, що її оточують. Цими колами є історія народу, суспільства та людства загалом. Спільним центром усіх кіл є завдання природознавства, яке полягає у пошуку безкінечно малого кола. І тепер ми можемо побачити, які окремі значення для нас повинна мати історія, оскільки людина шукає одночасно центр в собі і для себе.

Але в той час, як людина несеться у колах історії світу, виникає боротьба між особистою та колективною волею – в цьому також полягає надважлива проблема – питання про право особистості на народ, народу на людство, людства на світ – а це вже питання основних відносин між *долею та історією*.

Найвище сприйняття загальної історії просто не можливе для людини. Великий історик, так само як і великий філософ, стане пророком, оскільки обидва абстрагуються із внутрішнього кола до зовнішнього. Для долі ще не визначена стала позиція. Знову звернемо увагу на життя людини, аби визнати її право на власність та загальне користування.

А що ж визначає наше щастя? Чи повинні ми дякувати подіям, у вихорі яких знаходимося? Чи не занадто подібний за забарвленням наш темперамент до всіх цих подій? Чи не огидне нам усе, що уособлює наша особистість? І чи не вказують нам події на вид офарблення на противагу нашим вмінням, в той час як сила та слабкість, з якими ми мусимо мати справу, залежать виключно від нашого темпераменту? Запитай дотепного медика, каже Емерсон, як мало насправді залежить від темпераменту. І що він взагалі вирішує?

Наш темперамент – ніщо проти нашого розуму, в якому чітко простежується вплив поведінки та різнотипних подій. Що означає, коли душа багатьох людей з неймовірною силою тягнеться вниз до буденного, усталеного ускладнюючи злети, піднесення ідей? Фаталістичний череп (Schädel-) та хребет конструкції (Rückgratsbau), стійка позиція та природа їхніх батьків, однотипність їх поведінки, вульгарність їхнього оточення, врешті-решт – мізерність їхньої батьківщини. На нас можна вплинути, не беручи до уваги нашу реакцію, без самовизнання факту впливу. Прикро визнавати, що ми відмовилися від своєї незалежності у несвідомому прийнятті зовнішнього впливу і готові знову посіяти насіння сумнівів у своїй душі. У ширшому масштабі ми знову це все можемо знайти в історії народу. Чимало людей з тих самих причин знову і знову піддаються впливу найрізноманітніших подій та способів.

Однак існують обмеженості, коли на все людство одночасно впливають стереотипи, "атакуючи" центр спеціальної форми держави і суспільства, а як результат – усі соціальні та комуністичні ідеї страждають від цього, оскільки людина буде постійною зміною; як тільки це буде можливим через сильну волю зруйнувати все минуле цього світу, ми одразу ж опинилися б у числі незалежних богів, і тоді ця історія світу не була б для нас омріяним самозвільненням; завіса опускається і людина знову знаходить себе, наче дитина, що грається із земними кулями (всесвітами), наче дитина, що встає з першим променем сонця і, усміхаючись, відгрібає з чола жахливі сни.

Вільна думка виникає, як правило, внаслідок відчуття вседозволеності та своєрідного свавілля; дух же є абсолютно вільним і постійно блукаючим, проте доля є необхідністю. Коли ми і не здогадуємося, що історія світу – це помилка снів, невимовне майоріння людського уявлення, в той же момент перетворюємося для нашої фантазії на м'ячик для гри. Доля – це безмежна сила відродження проти вільної волі; вільну волю без долі так само важко уявити, як і дух без наявності добра та зла, адже якість створює у першу чергу протилежність.

Доля знову і знову проповідує основне положення: "пригодою є те, що визначає цю пригоду". Якби це правило було єдиним і неухильним, то людина стала б невід'ємним елементом у ланцюжку, будучи м'ячем у грі темних слів, не відповідаючи за свої помилки і, взагалі, будучи вільною від моралі цінностей. Пощастить, якщо вона розпізнає свою позицію, якщо вона не буде закована у кайданах, якщо не домагатиметься шалено того, щоб якимось чином спантеличити світ та його механізм.

Можливо так само як дух може виступати безмірно малою субстанцією, так і добро може характеризуватися лише найзаплутанішим виявом зла із себе самого, а вільна воля – це ніщо інше, як найвища сила долі. Тоді у широкому значенні історія світу є історією матерії. До того ж повинні бути ще і вищі принципи, від яких усі різноманітності зливалися б у велику єдність, у якій все розвивалося б послідовно та поетапно, а все, що входить у неосяжний океан, де можна віднайти себе, об'єднавшись в єдине ціле, це важелі розвитку світу.

Віталій Мудраков

Отримано 31.05.2014